

MIJN EIGEN KIND IS EEN ANDER VERHAAL

PROFESSIONALS OVER HUN ERVARINGEN ALS OPVOEDER

Ineke van der Zande, Bas Levering en Frans Leenders (red.)
 Maarssen (Elsevier/De Tijdstroom) 1998
 165 blz. f 39,50

Hoe gaan professionele opvoeders om met hun eigen kinderen? Doen zij het beter dan 'amateur-ouders'? In de bundel *Mijn eigen kind is een ander verhaal* schrijven vijftien professionals over het opvoeden van hun eigen kinderen. De auteurs, acht vrouwen en zeven mannen, zijn allen sociaal-wetenschapper. De pedagogen zijn in de meerderheid, daarnaast zijn er psychologen, sociologen en cultureel-antropologen. De opdracht die zij meekregen was het leveren van een kritische reflectie op de wijze waarop zij hun kinderen opvoeden en het beschrijven van de dilemma's en problemen die zij daarbij ervaren.

Als pedagooog en moeder was ik erg nieuwsgierig naar de verhalen van anderen die ook beide rollen combineren. Zelf heb ik het idee dat ik bij de opvoeding van mijn dochter meer steun op intuïtie, gezond verstand en de wijze waarop ik zelf ben opgevoed dan op pedagogische kennis en inzichten die ik tijdens mijn studie en in mijn werk heb opgedaan.

Hierin blijkt ik niet de enige te zijn. Velen geven het belang van 'natuurlijk instinct' aan in de opvoeding. Enkelen, zoals de sociologe Brinkgreve, vertrouwen voor het grootste deel op gevoel en gezond verstand en gaan liever te rade bij vriendinnen dan bij boeken met pedagogische adviezen. Zij legt uit dat zij haar afkeer van 'deskundigen' van haar moeder heeft overgenomen. Ook Vollebergh, pedagoge, schrijft dat zij noch in de wetenschappelijke, noch in de populair-wetenschappelijke opvoedingsliteratuur bruikbare handreikingen vindt voor het omgaan met problemen in de dagelijkse opvoeding. Zij geeft als verklaring: 'De kern van het probleem zit wat mij betreft in de brave, humorloze, naïeve en vreselijk fatsoenlijke toon die uit veel van die opvoedingsliteratuur spreekt.' De opvoedingsstrategie die zij hanteert, door haar aangeduid als 'reparatie-strategie', is gebaseerd op het uitgangspunt dat je als ouder voortdurend fouten zult maken, maar dat deze meestal weer te herstellen zijn zodat het uiteindelijk 'weer goed en ontspannen' voelt om bij elkaar te zijn. Goudena, psycholoog, is eveneens van mening dat reacties op gedragingen van kinderen min of meer 'vanzelf' gaan, ondanks psychologische en pedagogische kennis. Anderen zoals Goorhuis, pedagoge, combineren de pedagogische kennis die zij hebben met een meer

intuïtieve benadering, dat wil zeggen het 'aanvoelen' van wat de juiste houding is in een bepaalde situatie. Ook Drenth, pedagoge, laat zich in de opvoeding inspireren door deze twee bronnen: aan de ene kant opvoedkundige theorieën en inzichten en aan de andere kant een 'vage notie' van wat een kind nodig heeft. Dat laatste vindt zij een basisvoorwaarde in de opvoeding. Helemaal aan de andere kant van het spectrum vinden we Ruijsenaars, pedagooog, die van alle auteurs het meest lijkt te steunen op zijn vakken-nis bij de opvoeding van de eigen kinderen. Hij geeft zelf aan de verbanden tussen werk en opvoeding beperkt te vinden, maar in zijn verhaal figureren opvallend veel deskundigen. Deze werden ingeschakeld op het moment dat de ouders het idee hadden dat er problemen waren bij de kinderen. Hij schrijft daarover: 'Op momenten waarop we problemen signaleerden en geen gehoor vonden, verlieten we onze rol van vooral intuïtief handelende ouders en kwam ons beroep meer op de voorgrond. We analyseerden de situatie dan als het ware met een diagnostische blik, onderzochten de verschillende verklaringen en zetten onze interpretatie bij voorkeur af tegen een onafhankelijk deskundig oordeel.'

Als een rode draad loopt door de verhalen de eigen jeugd, zowel in positieve als negatieve zin. In veel opzichten vormde de wijze waarop de auteurs zelf zijn opgevoed het referentiekader waartegen zij hun eigen opvoedingsstijl afzetten. Velen ervoeren in hun eigen jeugd een gebrek aan ruimte en aandacht. Dit had te maken met de grotere gezinnen van destijds, verschil in pedagogische opvattingen tussen toen en nu en andere materiële omstandigheden. Veel auteurs wensden voor hun eigen kinderen een andere opvoeding en zeker in materieel opzicht hebben hun eigen kinderen het stukken beter dan zij het zelf hebben gehad. Groot is dan vervolgens de verbazing over het uitblijven van dankbaarheid hiervoor. De kinderen vinden het volstrekt vanzelfsprekend dat er van alles mogelijk is. Dit verandert voor sommigen het oordeel over de eigen jeugd. Goudena schrijft hierover: 'Retrospectief brengt me dat tot het besef dat wat voor mij als kind de wat armetierige huiselijke omgeving was, voor mijn ouders de vrucht was van hard aanpakken. Ik heb hen daar nooit voor over de bol geaaid, en

mijn kinderen deden dat bij mij of mijn vrouw evenmin.’

Een aantal vrouwelijke auteurs verwijst direct of indirect naar het combineren van arbeid en zorg en de consequenties daarvan voor de opvoeding van de kinderen. Hoewel zij met volle overtuiging beide taken combineren, zien zij de toenemende drukte voor kinderen van een dergelijk – vaak overgeorganiseerd – bestaan als nadeel. Met name schuldgevoel wanneer het werk de overhand dreigt te krijgen, wordt als valkuil gezien bij de opvoeding, want dit maakt ouders ‘vatbaar voor afkopen en onderhandelen, wat niet leidt tot stevig en regelvast opvoeden’ (Brinkgreve). De vaders in het boek schrijven nauwelijks over schuldgevoel. Zij spiegelen zich aan hun eigen vaders en concluderen dat zij veel meer betrokken zijn bij de opvoeding van hun kinderen. De enige die niet onder stoelen of banken steekt dat zijn partner de dagelijkse verantwoording voor de kinderen heeft, is de pedagoog Levering. Zijn bijdrage draagt dan ook als titel ‘De aanleunvader’. Hij beschrijft de veranderende beeldvorming over vaderschap in dit decennium en concludeert dat hij tot een bijna uitgestorven soort behoort. Dat laatste is voor mij nog maar de vraag, want de andere mannelijke auteurs gaan eenvoudigweg niet in op de praktische taakverdeling tussen partners.

Of het toeval is valt niet te zeggen, maar vooral de mannelijke auteurs schrijven over hun te hooggespannen verwachtingen wat de ‘maakbaarheid’ van kinderen betreft. Hermanns en Goudena refereren daarbij aan het verschil in temperament tussen hun kinderen, wat tot het inzicht leidde dat hun opvoeding lang niet zoveel invloed heeft als zij in eerste instantie hadden gedacht. Hermanns koppelt dat aan bevindingen die inmiddels in de ontwikkelingspsychologie gemeengoed zijn. Ook anderen hebben het in hun bijdrage over dit thema: de maakbaarheid-illusie (Leenders), de veronachtzaming van de aard van het kind (Goudena) en de beperkte macht van de opvoeder (Vriens). Wat mij in de bijdrage van Goudena trof vanwege de herkenbaarheid was zijn constatering dat kinderen het niet altijd naar hun zin hebben, ook al doe je als opvoeder nog zo je best. Dit kan voor de opvoeder leiden tot ogenblikken van ‘existentiële twijfel’. Hij concludeert: ‘De door sommige pedagogen geopperde gedachte dat de intentie van de opvoeder zijn neerslag vindt in het kind mag wellicht juist zijn in het rekenonderwijs, in de sociaal-emotionele context is deze stelling – in zijn algemeenheid – te optimistisch.’

Zouden ‘professionele’ opvoeders meer moeite hebben met het delen of afstaan van de opvoedingsverantwoordelijkheid aan andere professionals? Opvallend vind ik de terugkerende kritiek op anderen die

bij de opvoeding van hun kind betrokken zijn, zoals leidsters in kinderdagverblijven of peuterspeelzalen, leerkrachten op basisscholen en zweminstructeurs. Het is daarbij uiteraard de vraag of ouders die er niet voor hebben ‘doorgeleerd’, zich gemakkelijker schikken naar de pedagogische ideeën van anderen. Te oordelen naar de klachten van veel leerkrachten in het basisonderwijs zijn alle ouders tegenwoordig mondiger dan vroeger. De ‘professionele’ opvoeders zijn wellicht beter in staat hun kritiek te verwoorden en kunnen dat doen in de daartoe geëigende termen.

In de bundel passeren vele pedagogische kwesties de revue. Ik besprak hierboven al de bijdragen waarin wordt ingegaan op de maakbaarheid van het kind. Dit is rechtstreeks terug te voeren op het *nature-nurture*-debat dat telkens weer opduikt in de psychologie en pedagogiek. Ik kan me goed herinneren dat ik in mijn studie Duitse teksten moest lezen, waarin het thema ‘führen oder wachsen lassen’ op een ingewikkelde wijze aan de orde werd gesteld. Het aardige van dit boek is nu juist dat al deze kwesties wel worden behandeld, maar niet op zo’n ‘zware’ manier. Datzelfde geldt voor de bespreking van het opvoedingsdoel ‘zelfverantwoordelijke zelfbepaling’ van Langeveld – onder pedagogen zeer bekend – dat in een aantal van de bijdragen naar voren komt. De toon is licht en de – zeer herkenbare – voorbeelden uit de opvoeding van de eigen kinderen worden dikwijls met veel humor beschreven. Ook de meer praktische kanten van allerlei opvoedingskwesties worden behandeld, de voor- en nadelen, dilemma’s en problemen van bijvoorbeeld het consequent zijn en grenzen stellen, het vinden van een balans tussen ouderlijke verantwoordelijkheid en het eigen beslissingsrecht van kinderen, het omgaan met macht in de ouder-kindrelatie, het recht op privacy van kinderen, de schoolkeuze, pacifistisch opvoeden, stiefkinderen en het opvoeden in je eentje.

Zijn ouders die ervoor hebben doorgeleerd betere opvoeders? Geen van de auteurs durft deze vraag bevestigend te beantwoorden. Wel zien velen voordelen in het beschikken over een wat breder arsenaal aan opvoedingsmethoden, al is de overheersende mening dat hier maar zelden op een bewuste manier gebruik van wordt gemaakt. Een enkeling, zoals Hermanns, werpt de vraag op of wetenschappelijke kennis niet geheel overbodig is voor de opvoeding van de kinderen. Hij baseert zich op verschillende onderzoeken waaruit blijkt dat ouders in Nederland een opvoedingswijze hanteren die overeenkomt met gangbare pedagogische inzichten en stelt: ‘Ouders die geen ontwikkelingspsychologie gestudeerd hebben, komen misschien zelfs eerder tot de kern dan ouders die gehinderd worden door beroepsmatige kennis en inzichten.’

Karin Hoogeveen